

[B] **HEISA IN HET LITERAIRE WERELDJE.
NAAR AANLEIDING VAN ROBERT VUIJSJES
“ALLEEN MAAR NETTE MENSEN”**

Doorgaans lees ik geen recensies van boeken die ik zelf nog wil lezen, en zeker niet als ik er ook nog over wil schrijven. De literaire wereld is klein, persoonlijke contacten met auteurs en andere belanghebbenden zijn onvermijdelijk, dan is die onthouding wel het minste wat je kunt doen ter bescherming van je intellectuele onafhankelijkheid.

Dit stuk is een uitzondering. De roman die er de aanleiding van is, *Alleen maar nette mensen* van Robert Vuijsje, was me aanvankelijk ontgaan. En mij niet alleen, vrijwel geen criticus was het in maart 2008 opgevallen dat we hier vergast werden op “een formidabel inkijkje in twee milieus en een zedenschets over de multiculturele samenleving”, zoals de *VPRO-gids* meende. Pas toen het boek in het voorjaar van 2009 werd bekroond met de Gouden Uil en genomineerd voor de Libris Literatuur Prijs begonnen critici en commentatoren aan een inhaalmanoeuvre. Ineens kwam men superlatieven te kort om auteur en boek te prijzen. Columnisten en “bekende Nederlanders” deden een flinke duit in het zakje, de auteur verscheen in talloze praatprogramma’s en binnen de kortste keren gingen ook de verkoopcijfers met sprongen omhoog.

Vreemd was dat commerciële succes wel, voor de auteur kwam het ook geheel onverwacht. In interviews liet hij weten het boek aanvankelijk aan geen uitgever te hebben kunnen slijten. Een jaar heeft hij met het typoscript geleurd, geen redacteur die er iets in zag. En nu was hij ineens een bekende en gelauwerde auteur. Hadden al die redacteurs dan zitten slapen? Hadden ze niet in de gaten dat er met dit boek, ook als ze er literair niks aan vonden, geld te verdienen was?

Het zou niet de eerste keer zijn. De geschiedenis van de literatuur is rijk aan meesterwerken die niemand wilde, maar dan ging het meestal om gewaagde experimenten, dikke, weinig toeschietelijke boeken waarvan uitgevers vreesden er flink op te moeten toeleggen. *De naam van de roos* is daarvan nog altijd een mooi voorbeeld. Umberto Eco had destijds alleen in kleine, avant-gardistische kring een reputatie als semioticus, Joyce-expert en kenner

van de Middeleeuwen. Het enthousiasme van vertaalster Jenny Tuin ten spijt, was er geen Nederlandse uitgever te vinden die wat in het boek zag. Pas toen het in Italië een bestseller werd, sloeg uitgeverij Bert Bakker toe en trokken de concurrenten zich de haren uit het hoofd van spijt.

Maar Vuijsje maakte in interviews niet direct de indruk Eco’s intellectuele evenknie te zijn, ambities van dat niveau pretendeerde hij allerminst. Integendeel, als *Alleen maar nette mensen* een “ongemakkelijk boek” is, zoals een criticus schreef, dan omdat Vuijsje op zijn manier afrekent met het elitaire milieu in “Oud-Zuid”, waar hij zelf vandaan komt. Liever is hem het armoedige, volkse milieu van “negers” en “negerinnen” in de Bijlmer.

Voor de niet-Amsterdamse lezer is een toelichting gewenst. Oud-Zuid is een wijk in Amsterdam waar volgens Vuijsjes eenentwintigjarige joodse hoofdpersoon David “intellectuele joden” wonen, louter “intellectuele joden”, krijg je de indruk. Zijn tweede categorie joden, “de textieljoden” ofwel “de geldjoden” wonen in Buitenveldert. Vuijsje schrikt er in zijn primitieve demografische excursies niet voor terug de diverse bevolkingsgroepen een algemene en onwrikbare identiteit toe te dichten. Zo lezen “de intellectuele joden ingewikkelde boeken, rijden in kleinere Zweedse auto’s en zijn niet geobsedeerd door geld, maar door de meaning of life. [...] Intellectuele joden zijn wereldvreemd en onhandig. [...] Niet dat de intellectuele joden geen geld hebben. Ze vinden het alleen niet beschaafd om er de hele dag over te praten.”

Het is deze voor nuances ongevoelige — en uiteraard geestig bedoelde — blik op de wereld die sommigen in het verkeerde keelgat schoot. Vuijsje, door zijn bewonderaars juist geroemd vanwege zijn politiek incorrecte voorkeuren, kreeg er nu vanwege diezelfde voorkeuren van langs. Zijn boek zou koloniaal seksisme bevorderen, schreef een theatermaakster die zichzelf als “half wit” typeerde en dus eenvoudigweg niet bestond in het grote deels bipolaire universum van Vuijsjes David. Die kent namelijk alleen blanken en “negerinnen”, en binnen die laatste categorie — bij wijze van uitzondering — drie typen, alledrie even vastomlijnd. Over zijn (seksuele) voorkeur laat hij de lezer niet lang in het ongewisse. Die gaat uit naar het type dat hij “de Sherida-ketting” noemt — “pikzwart”, cupmaat 95F,

voorzien van een kolossaal achterwerk, promiscue en altijd te vinden in de “negerinnendisco”.

Niet zo vreemd dat er ook vanuit de literaire hoek kritiek kwam, zij het mondjesmaat. Stine Jensen vergeleek het boek in *NRC Handelsblad* met dat van publieksschrijvers als Kluun en Heleen van Royen. De bekroning met de Gouden Uil en de nominatie voor de Libris Prijs vond ze “een belediging voor alle literatuurliefebbers.” Marja Pruis noemde Vuijsjes stijl in *De Groene Amsterdammer* “klompdanserig”, “zijn boek is goed geschreven zoals boodschappenlijstjes goed zijn geschreven.” Daar was ik het volledig mee eens, bleek toen ik het boek eindelijk zelf maar eens las.

Ik deed daarbij een vreemde ervaring op. Waar elk goed boek vraagt om een tweede lezing, had ik hier, vanaf bladzijde één, het gevoel dat ik dit al allemaal gelezen had. Er gebeurde op papier niets dat niet ook al, vaak in dezelfde woorden, in al die samenvattingen, juryrapporten en interviews gezegd was. Het bleek niet zozeer “opvallend goed geschreven”, zoals *de Volkskrant* beweerde, als wel opvallend eentonig. Vuijsjes vocabulaire is beperkt als dat van een niet al te intelligente brugklasleerling, hij stottert voort in uitsluitend onbeholpen, korte zinnestelsels, zijn karakters zijn eendimensionaal, de verhaallijn is flinterdun, ontwikkelingen zijn er niet.

Daarbij grossiert hij in stereotypen. Zijn onbedaarlijke humor (menige criticus kwam niet bij van het lachen) bestaat vooral uit het overdadige gebruik van epitheta, een procédé dat heel in de verte herinnert aan de sociale satire van Remco Campert. Maar anders dan Campert heeft Vuijsje geen maat- en stijlgevoel, zodat “de beroemde columnist”, “de hoofdredacteur van de kwaliteitskrant” en “de invloedrijke tv-producent” bij hem al gauw stierlijk vervelend worden. En dat geldt voor het boek als geheel: het is oersaai en zo plat als een dubbeltje. Types, geen karakters. Een rechtlijnig plotje, geen meerduidige vertakkingen. Definities, geen hypothesen. Lectuur, geen literatuur. Dat geeft elke nadere analyse of beschouwing iets potsierlijks.

Tenzij die zich richt op de literaire context, het wereldje dankzij welke dit boek zo’n hoge vlucht kon nemen. Lof, om te beginnen, voor de redacteurs die het boek in eerste instantie hebben afgewezen, zij hadden groot gelijk, al zullen hun bazen daar vermoedelijk anders over denken. Blaam treft de

Robert Vuijsje (°1970) wordt geïnterviewd na de uitreiking van de Gouden Uil 2009, Foto Sven van Baarle.

jury’s die zo hoog opgaven van dit debuut. Een blik in hun rapporten is leerzaam. Het blijkt nauwelijks of niet te gaan om pogingen de kwaliteiten van het uitverkoren boek met min of meer controleerbare argumenten te staven maar — vooral in het rapport van de Gouden Uil — om regelrechte reclametaal. Er is sprake van “Nederlands dat swingt als een Afrikaanse tiet, een ritme dat strakker zit dan een zwarte bil in een te kleine luipaardlegging”. Dat geeft niet alleen te denken vanwege de kromme beeldspraak, het is typerend voor een rapport dat literaire pretenties, net als Vuijsjes verteller, kennelijk iets vindt voor alleen maar nette mensen, ofwel verkalkte pseudo-intellectuelen uit, zeg, Oud-Zuid. De lof voor het boek, ook en vooral door niet-lezers met macht in de media, past in een populistische trend: tussen lectuur en literatuur bestaat geen wezenlijk verschil. Dat vonden al die tv-coryfeeën die tegenwoordig de boekenverkooplijsten domineren allang. Heerlijk, een boek dat de draak steekt met dat gehate intellectuele gedoe. Dat ook nogal wat literaire critici voluit meehuilen met de wolven in het bos,

zegt, behalve over hun bangelijke conformisme, iets over het platte culturele klimaat in de Lage Landen van vandaag.

CYRILLE OFFERMANS

ROBERT VUIJSJE, *Alleen maar nette mensen*,
Nijgh & Van Ditmar, Amsterdam, 2008, 288 p.
